

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık/December 2024, c. 10, s. 2: 455-492

Nâsırüddin el-Elbânî'nin İctihad Anlayışı ve Mezhep Eleştirisi
Nâsir al-Dîn al-Albânî's Understanding of Ijtihad and Criticism of Sects

Hasan KÜÇÜKOSMAN

Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri ABD,
Assist. Assoc. Prof. Dr. Duzce University,
Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences
kucukosmanhasan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2384-5650

DOI: 10.47424/tasavvur.1511756

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Temmuz / July 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Eylül / September 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atf / Citation: Küçükosman, Hasan. "Muasır Hadis Âlimi Elbânî'nin İctihad Anlayışı ve Mezhep Eleştirisi". *Tasavvur - Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 10/2 (Aralık 2024): 455-492. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1511756>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

CC BY-NC 4.0

Öz

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanlar Kur'an ve Sünnetten çıkarılan hükümleri uygulamaya devam ederken bilmediği meselelerde kendilerinden daha âlim kimselere müracaat etmişlerdir. Sonraki süreçte mezhepler yayılırken bazı kimseler bu durumu taklid olarak görmüş ve mezheplerin varlığını yok saymıştır. Günümüze kadar devam eden tartışmalarda dünya-ahiret saadetine ulaşmak adına taklidin terk edilmesi ve evrensel olan nebevî öğretiye birebir muhatap olmak gerektiği ifade edilmiştir. Geçtiğimiz asırda yaşayan Elbânî de (ö. 1999) icthad-taklid düşüncesinde bazı görüşler ortaya koymuştur. Kendisi genel olarak taklide karşı çıkmakla beraber âlimlerin Kur'an ve Sünnete yol gösteren birer araç olduğunu belirtmiştir. Böylelikle taklidi tamamen yermemiş ancak âlimlerin gaye edinilmemesi gerektiğini belirterek mezheplere bağlı kalmayı eleştirmiştir. Elbânî'ye göre icthad seviyesine ulaşamayan Müslümanlara gereken taklid değil ittibâdır. Dolayısıyla İslâm'ın yaşanması ve aktarılması için hem Müslümanlara hem de gayrimüslimlere mezhepler üzerinden değil sünnet merkezli tebliğde bulunulması gerekmektedir. Mezhep imamlarının bu konuda herhangi bir suçu olmadığını bildiren Elbânî, fakih ve müctehidlerin bir mezhebe bağlı kalmadan hareket etmelerini istemiştir. Ancak mezhebe bağlı âlimler yapılan icthadların hadis merkezli olduğunu düşünmüş ve mezhep içinde geçmiş dönem ulemânın sözlerine uymayı taklid olarak değil ittibâ olarak kabul etmişlerdir. Ancak Elbânî itiraz ve eleştirilerinde tutarlı bir şekilde hareket etmiş ve ümmetin ıslahı adına mutedil bir yol çizmiştir. Kimi görüşlerinde aşırı bir âlim portresi çizmiş olsa da ömrünü hadis ve sünnetin tespit ve anlaşılması yolunda geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Hadis, Elbânî, Taklid, İctihad.

Abstract

After the death of the Prophet, Muslims continued to apply the rulings deduced from the Qur'an and the Sunnah, and in matters they did not know, they turned to those who were more knowledgeable than themselves. As sects spread in the following period, some people saw this situation as taqlid and ignored the existence of sects. In the discussions that have continued until today, there are those who argue that the door of ijthad is closed, as well as

those who want to expand the boundaries of *ijtihad*, especially during the periods of decline of Islamic countries. In the discussions that have continued until today, it has been stated that in order to achieve the bliss of this world and the hereafter, *taqlid* should be abandoned and the Prophetic teaching, which is universal, should be addressed one-to-one. Albānī (d. 1999), who lived in the last century, also put forward some views on the idea of *ijtihad* and *taqlid*. Although he opposed *taqlid* in general, he stated that scholars are tools guiding the Qur'an and Sunnah. Thus, he did not completely condemn *taqlid*, but criticised adherence to sects by stating that scholars should not be taken as a goal. According to Albānī, what is required for Muslims who cannot reach the level of *ijtihad* is not *taqlid* but *ittibā'*. Therefore, to live and convey Islam, it should be communicated to both Muslims and non-Muslims not through sectarian perspectives, but by adhering to the Sunnah. Al-Albānī stated that the imams of the sects were not guilty of any offence in this matter and urged the jurists and *mujtahids* to act without adhering to a sect. However, the scholars affiliated to the sect thought that the *ijtihad* was hadith-centred and accepted following the sayings of the ulema of the past period within the sect as *ittibā'*, not *taqlid*. However, al-Albānī acted consistently in his objections and criticisms and drew a moderate path for the reform of the ummah. Although some of his views portrayed him as an extreme scholar, he spent his life in the way of determining and understanding hadith and sunnah.

Keywords: Fıqh, Hadith, Albānī, Taqlid, Ijtihad.

Giriş

Hız. Peygamber'in vefatından sonra oluşan hadis-re'y yaklaşımları asıl olarak fıkıh ve hadis sahasındaki pek çok tartışmanın zeminini oluşturmaktadır.¹ Direkt olarak bağlantısı olmasa da temelinde bu iki anlayış farklılığı üzere pek çok yeni görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi de mezheplerin teşekkülünden sonra başlayan ve günümüze kadar tartışılmaya devam eden ictihad ve taklid meselesidir.

¹ Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-Bâliğa*, thk. Seyyid Sâbık (Beyrut: Dârü'l-Cil, 2005), 1/273.

İctihad kapısının kapalı olup olmadığı gibi en genel meseleler ile birlikte kimlerin icthad edeceğine ya da taklide başvuracağına dair pek çok mesele bu iki kavramın altında tartışılmaktadır. İslâm ülkelerinin çoğunluğunda mezhebe dayalı fıkıh anlayışının yaygınlık kazanmış olması da meselenin devamlı olarak canlı kalmasına sebep olmaktadır. Zira genel hükümlerde mezhebe bağlı kalınmasını gerekli görenler bile güncel meselelerde takip edilecek kişi ya da mezhep konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu noktada Elbânî'nin düşüncesi üzerine ülkemizde yeterli düzeyde olmasa da bazı müstakil çalışma yapılmıştır. Bunlar içerisinde konumuza en yakın çalışma "Nasırüddin el-Elbânî'nin Taklid ve Mezhep Telakkisi" adıyla hazırlanan makaledir. Ancak bu çalışmada Elbânî'nin düşüncesi daha çok "el-Hadis hüccetün binefsihi fi'l-akaid ve'l-ahkam" adlı eseri bağlamında ele alınmıştır.² Bizim çalışmamızda ise Elbânî'ye ait ses kayıtları dahil olmak üzere eserleri daha kapsamlı bir biçimde ele alınacaktır. Ayrıca bu yerlerde hadis meseleleri de dikkate alınacak ve konu ile ilgili örnekler aktarılacaktır. Elbânî'nin icthad, taklid ve ittibâ hakkındaki görüşleri üzerinden mezheplere bakışı ve hadis/sünnet anlayışı üzere bina ettiği icthad teorisi incelenecektir. Bu bağlamda yalnızca Elbânî'nin görüşlerine yer verilerek modern bir hadîs ehlinin görüşleri anlaşılmasına çalışılacaktır.

1914 tarihinde Arnavutluk'ta dünyaya gelen ve ömrünün çoğunu Arap ülkelerinde geçiren Elbânî, Müslümanların gerilemesinin sebebini saf ve pak sünnetten uzaklaşmak olarak görmüştür. Vefat ettiği tarih olan 1999 yılına kadar pek çok eser yazmış, İslâm dünyasının farklı beldelerinde konferanslar vererek son asrın en önemli aksiyoner kişileri arasında sayılmıştır. Avrupa karşısında Müslümanların ilerleyememesi, İslâm ülkelerinde kaosun hâkim olması mütefekkir âlimlerin çözüm bulmasına sebebiyet vermiştir. Elbânî de, çalışmalarını daha çok rivayetlerin sıhhatini belirleme ve kaynak eserlerin tahkiki üzerine yoğunlaştırmış olsa da sünnet üzere siyaset ve davet anlayışını da ortaya koymuştur. Bununla beraber Müslüman kadının örtüsü, âhâd haberlerin her konuda delil olması gibi hem güncel hem de usule yönelik pek

² Bedri Aslan, "Nasırüddin el-Elbânî'nin Taklid ve Mezhep Telakkisi", *İslâm Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı IV*, ed. Murat Serdar - Abdullah Arca (İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2022), 286.

çok çalışma yapmıştır.³ İslâm ülkelerinin genelinde etkin olan mezhepsel anlayışın sonucu olarak sünnetin anlaşılmasını engellediğini dile getiren Elbânî, hayatını Sünnetin tespiti uğrunda harcamıştır.⁴

1. Fukahâya göre İctihad ve Taklid

Taklid, k-l-d (كَلِّد) kökünden türemiş olup usûl terimi olarak “Herhangi bir âlimin icthadî bir meseleye dair görüşünü delile dayanmaksızın kabul etmek” demektir.⁵ Toplumda insanların farklı iş sahalarında bulunması sebebiyle hükümleri öğrenememesi taklidi gerekli kılmıştır.⁶ Ancak taklidin tanımı ve sınırı hakkında farklı görüşler nakledilmiştir. Kimlerin hangi şartlarda taklide başvuracağı ya da hangi konularda taklidin geçerli olacağı da ittifak sağlanan meselelerden değildir.⁷

İfrat noktası olarak mezhebe bağlı kalınması gerekli olduğunu söyleyerek taklidi mezhep imamlarından sonra herkes için gerekli gören kimseler bulunmaktadır.⁸ Tam zıt anlamıyla taklidi herkes için haram kabul edenler var-

³ İbrahim Hatiboğlu, “Nâsirüddin el-Elbânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/403-404.

⁴ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün bi-nefsihî fi'l-akâ'id ve'l-ahkâm* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2005), 72-76.

⁵ Ebü'l-Muzaffer Sem'ânî, *Qavâti' u'l-edille fi'l-uşûl*, thk. Muhammed Hasen İsmail eş-Şâfiî (son) (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 2/340; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ* (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 312.

⁶ Sem'ânî, *Qavâti' u'l-edille*, 2/2/340-344.

⁷ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Gazzâlî, *el-Müstasfâ* (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 368-370.

⁸ Örneğin Ebû Zeyd ed-Debûsi (ö. 430/1039) konuyla ilgili şöyle söylemiştir: “Sahâbe ve Tâbiin döneminde şeriatta mezhep; Ömerî ya da Alevî şeklinde Sahâbeye değil, yalnızca Resûlullah'a isnad edilirdi. Bu hal Hz. Peygamber'in övgüyle bahsettiği asırlarda da aynı şekilde devam etti. O dönemlerde insanlar âlimlerine ya da kendilerine değil yalnızca hüccet olan delillere bakarlardı. Ne zaman ki dördüncü asırda takva kaybolup insanlar delil aramakta tembellik yaptılar o vakit âlimlerini delil yerine koydular. Böylece kimisi Hanefî, kimisi Mâlikî, kimisi de Şâfiî oldu. Artık delilleri kişilerle değerlendirmeye ve bir mezheple doğmanın doğruluğun tek ölçütü olduğuna inanmaya başladılar. Böylelikle sonraki nesiller yanlışla doğruyu ayırt etmeden kendi âlimine uydu ve bidatler sünnetlerin, hakikatler ise hevanın yerine geçti.” Debûsi, Ebû Zeyd Abdullâh (Ubeydullâh) b. Muham-

dır ki onlar da Kur'an ve Sünnetten delillere dayanmaktadırlar.⁹ Bazı Mu'tezile mensupları ve İbn Hazm (ö. 456/1064) gibi kimseler bu düşüncededir. İbn Hazm avam tabakasından olsa bile herkesin icthad edebileceğini nasların buna izin verecek şekilde açık olduğunu söyleyerek icthadın sorumluluğu noktasında âlim ve avamı bir tutmuştur.¹⁰ Ayrıca itikâdî ya da amelî gibi bir ayırım da söz konusu değildir.

Taklid hakkında selef ulemânın olumsuz görüşleri¹¹ bu düşünceyi zâhiren desteklese de genel düşünceye göre taklidin, âlim kimseler için yasaklanmış olması gibi belli şartları vardır.¹² Ayrıca taklidi yerdiği görülen âyet ve hadislerin bağlamından koparıldığı anlaşılmaktadır.¹³ Sonuç olarak caiz görülen taklid, dinî meselelerde icthad seviyesine ulaşmamış kimselerin kendilerinden daha âlim kimseleri, araştırma ile beraber izlemesinin mümkün olduğu şeklindedir. Hatta bu durum zarurî bir haldir.¹⁴

Taklidin belli noktada caiz olduğu söylenmiş olsa da sınırı hakkında fark-

med b. Ömer b. İsa, *Takvîmü'l-edille* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001), 399. Ayrıca bk. Hayreddin Karaman, *İslam Hukukunda İctihad* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985), 171.

⁹ Dihlevî, *Hüccetullâhî'l-Bâliga*, 1/263.

¹⁰ Ebû Muhammed b. Ali ez-Zahiri İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Darü'l-Fiker, ts.), 1/85; Abdulkadir Şener, "İslam Hukukunda İctihad ve Taklid Problemi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1-2 (1981), 378-379.

¹¹ Ahmed b. Hanbel'den (ö. 241/855) konuyla ilgili şu sözler aktarılmıştır: "Beni taklid etmeyin. Mâlik, Sevrî, Evzâî'yi de taklid etmeyin. Onların da tâbi olduğu şeye tâbi olun." ve "Kişinin dini hususunda insanları taklid etmesi anlayışının azlığı sebebiyledir." Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr b. Eyyub İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkâ'in 'an rabbi'l-âlemîn* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2019), 3/39.

¹² Sem'ânî, *Ḳavâṭi'u'l-edille*, 2/341.

¹³ Seyfeddin Âmidî, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm* (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1982), 4/223-227.

¹⁴ Örneğin halk için taklidi caiz gören bazı kimselerin kastettiği grup icthad seviyesine ulaşmamış ancak avamın üstünde olan fakihlerdir. İbn Abidin'in (ö. 1252/1836) *mukallid fakih* olarak isimlendirdiği bu kimseler ancak mezhep usulünce araştırma yaptıktan sonra fetva vermelidirler. İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî, *Hâşiyetü Reddî'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Şirketü Mektebetü Matbaatü Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 1966), 1/509, 3/438; Mustafa Ateş, "Taklid-İctihad Kavramları Bağlamında İbn Âbidîn'in Tabakâtü'l-Fukahâ'ya Dair Özgün Yaklaşımı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 33 (2019), 552.

lı görüşler ortaya atılmıştır. Sahâbenin taklid edilip edilemeyeceği bu meselelerdendir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashaba uyulması gerektiğini belirten rivayetleri üzerinden hareket edenler Sahâbenin mutlak anlamda taklid edileceğini söylerken kimileri bu duruma kayıt koymaktadırlar. Kıyasla bilinemecek hususlarda Sahâbenin taklid edilebileceğini söyleyen bu kimselerin dışında genel olarak Sahâbenin teker teker sözlerinin değil icmâsının delil olacağı söylenmiştir.¹⁵

Sonuç olarak taklid genel olarak caiz görülmüş ve mezhep imamı başta olmak üzere avamın âlimleri taklid etmesine ruhsat verilmiştir. Ancak hem akaid hem de fıkıh sahasında ilme kudreti olduğu halde Allah'ın emri olarak Kur'ân ve Sünnete uymak yerine delilsiz biçimde başkalarına uymak günah sebebi sayılmıştır.

2. Elbânî'nin Sünnet Savunması ve Mezheplere Bakışı

2.1. Elbânî'nin Sünnet Savunması

Hz. Peygamber'in "İslâm garip başladı ve başladığı gibi devam edecektir. Ne mutlu gariplere." sözünde gariplerin kim olduğu sorulunca Elbânî'nin şu cevabı verdiği nakledilmektedir; "Onlar, kendisine uyanların itiraz edenlerinden az olduğu salih bir topluluktur." Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber garipleri; "Benden sonra insanların sünnetimi ifsad ettiğinde onu düzelterlerdir." şeklinde tanıtmaktadır.¹⁶ Mezkûr rivayetlerin sünnetle amel etmek anlamına geldiğini ifade ederken on dört asırdır sünnete sahip çıkan grubun azınlık olduğunu belirtir.¹⁷

¹⁵ Debûsî, *Takvîmü'l-edille*, 256-258.

¹⁶ Şâdi b. Muhammed b. Sâlim Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî fi'l-menheci ve'l-ahdâsi'l-kübrâ* (San'a: Merkezü'n-nu'mân li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2011), 5/188.

¹⁷ Sünnete tabi olmak yerine başka yollar seçen kimselerin ihlas ve yumuşaklıkla tedavi edilmesi gereken hasta gibi olduklarını söyleyen Elbânî bu konuda sert ve kırıcı olmanın caiz olmadığını söylemiştir. Rabbimizin yoluna çağırarak tanımladığı davet metodunda hiçbir İslâmî cemaate düşmanlık yapmadığını belirten Elbânî metod ve bazı düşünceleri sebebiyle ihtilafa düştüğü bu kimselere nasihatte bulunulması gerektiğini ifade eder. Bk. Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/189.

Elbânî'nin hadis merkezli başka bir savunması en hayırlı nesil rivayetidir. Zira en hayırlı nesil olan sahâbe ve tâbiîn döneminde, bir kişi etrafında toplanılmadığı bunun yerine hadisle amel edilip bilmeyenlerin ilim ehline müracaat edip konu hakkında nassı öğrendiğini dile getirmiştir. Örneğin hiçbir kimse çıkıp "Ben sadece Hz. Ebû Bekir'i, Ömer'i ya da herhangi bir sahâbîyi taklid edeceğim." dememiştir. Böylece Ömerî, Osmanî, Alevî ya da Bekrî gibi mezhepler oluşmamıştır.¹⁸ Aynı zamanda hadisçiler içerisinde de hiç kimse yalnızca Buharî ya da Müslim'e tabi olmamıştır.¹⁹ Bu konuda mezhep imamlarının kitaplarının ya da kendisine tabi olanların olduğunu söyleyerek itiraz edenlere Elbânî şu cevabın verileceğini söylemiştir:

"Ebû Hanîfe'nin eserleri de daha sonra oluşturulmuştur. Ancak kendisine tabi olanlar vardır. Bu konuda bir kimseye bağlı olanların olması da delil olarak getirilemez. Zira kendisine uyulması o yolun doğruluğuna işaret ise o halde en hayırlı beşer olan Hz. Peygamber'e neden tabi olan yoktur."²⁰

2.2. Mezheplere Bakışı

Ehl-i Hadis düşüncesine sahip olan Elbânî kendisini *Ehl-i Hadis*, *Selefi*, *Ehli's-Selefi's-salihin*, *Ehl-i Sünnet* gibi isimlerle tanımlamıştır.²¹ Bu kavramlar arasından *Ehl-i Sünnet*'i tanımlarken delil olarak âyetlere işaret etmektedir. Elbânî'ye göre "Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun."²² âyetinde geçen *zikr*, yalnızca Kur'an değil sünneti de ihtiva etmektedir. Zira Kur'an bizlere sünnete uymayı emretmektedir.

Ehl-i hadis taraftarlarının, genel olarak Ehl-i Sünnet'i temsil eden tek fırkanın kendi fırkaları olduğunu iddia etmelerine karşılık²³ Ehl-i Sünnet ifadesini Ehl-i Hadis'ten daha genel gören Elbânî her hadis ehlinin Ehl-i Sünnet

¹⁸ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/191.

¹⁹ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/214.

²⁰ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/35.

²¹ Âl-i Nu'mân Şâdi b. Muhammed b. Sâlim, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî fi'l-menheci ve'l-ahdâsi'l-kübrâ* (San'a: Merkezü'n-nu'man li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2011), 5/214.

²² *Kur'an-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), en-Nahl 16/43.

²³ Bk. Mustafa Keskin, "İbn-i Hazm'a Göre Ehl-i Re'y ve Günümüze Yansımaları", *Amasya İlahiyat Dergisi* 21 (2023), 350.

sayılmayacağını ifade eder.²⁴ Hadis ehli olduğu bilindiği halde uydurma rivayetler naklederek yaşayan bazı kimselerin en basit şahitliğinin dahi kabul edilmediğini söyleyen Elbânî, Ehl-i hadis olarak bu tür kimselerin varlığından bahsetmiştir. Elbânî isimlendirmeden ziyade asıl olanın Kur'an ve Sünnetle amel etmeye çağırarak olduğunu söylemiştir.²⁵ Zira Elbânî; bazı kimselerin itikad ve düşüncede kendisini Ehl-i Sünnet'e nispet etmekle beraber aslında Mu'tezilî olduğunu haber vermiştir.²⁶

Elbânî'nin tâbi olunmasını gerekli gördüğü selef anlayışı Hz. Peygamber tarafından övgüyle anılan ilk üç asır âlimlerinin yolunu temsil etmektedir. Bu asırdan sonra fetihlerle birlikte farklı kültürlerin etkisine giren İslâm dünyasında selef anlayışının yerini halef anlayışı almıştır. Selef anlayışın yalnızca Suudi Arabistan'da olduğunu söyleyenlerin hata ettiğini belirten Elbânî bu kimselerin yalnızca akaid konusunda selef âlimlerine uyduğunu ancak ilim, akaid ve ahkâm konularının tamamında kendilerine uymadıkça selefin yolunda olunamayacağını ifade etmiştir. Bu sebeple taklide başvurduğunu düşündüğü pek çok Suudî âlimi de eleştirmiştir. *Selef-i salih* denilen övülmüş topluluğun günahtan korunmuş olduğunu, *Selefiyyun* olarak adlandırılan grubun içerisinde ise cehennemın ebedi olmayacağını söyleyenlerin olduğunu haber vermiştir.²⁷ İman ve küfür meselelerinde de bazı sefeli grupların aşırıya gittiğini söyleyen Elbânî sağlam bir kaynaktan işittiğine göre sefeli önderlerinden birisinin "Mezhep imamlarından birisine tâbi olan kimse müşrik olmuştur." dediğini işitmiştir. Yine kendisi sünnet yolunda böyle bir anlayışın bulunmadığını söyledikten sonra "Kişi gerçekten kâfir olsa bile biz kimseye kâfir demeyiz. Zira Allah'ın katında bu kimse için bir özür bulunabilir." demiştir.²⁸

²⁴ Zira Elbânî; Buhârî, Müslim, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn gibi münekkit âlimlerin az olduğunu ve bu kimselerin Ehl-i Sünnet isimlendirmesi içerisine gireceğini söylemektedir. Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, ed. Ebû Yûsuf Muhammed b. İbrahim (İmârât: ilmiyye lî'n-neşri ve't-tevzî, 2001), 507.

²⁵ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 508.

²⁶ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 517.

²⁷ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 561.

²⁸ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 519.

Selefi olmanın şartını Kur'an ve Sünnete bağlılık olarak ifade eden Elbânî kendilerine Selefi denilen ancak Muhammed b. Abdülvehhab'ın bağımlısı olan kimseleri de eleştirmiştir.²⁹ Bu konuda her ne kadar kendilerine Selefi denilse de bazı kimselerin taklid ehli olup diğer mezhep mensuplarından farksız olduklarını ifade etmiştir.³⁰

Kur'an ve Sünnet fikhını ya da yeni gelişen meseleleri iki asıl üzere bina etmeyi öğrenmek için fukahanın görüşlerini bilmeyi gerekli gören Elbânî, savunduğu yöntemin mezhep imamlarının kadrini düşürmediğini ifade etmiştir.³¹ Elbânî insanların mezhep imamlarına ta'n edileceği düşüncesine kapılarak Kur'an ve Sünnete uymaya karşı çıktıklarını belirtmiştir. Kur'an ve Sünnete uymamanın kimseyi ta'n etmeyi gerektirmediğini ve kendilerinin de böyle yapmadığını belirten Elbânî aynı mantıkla aslında Hz. Peygamber'in ta'n edildiğini ifade etmiştir. Zira kişi; şayet birine tabi olduğu zaman ona ihtiram gösteriyor, tabi olmadığında ise ta'n ediyorsa o halde sünnete muhalefetle Hz. Peygamber'e ta'n edilir.³² Ancak Elbânî, her ne kadar taklidi hiçbir kimse için caiz görmese de İbn Baz gibi kendi düşüncesinde olanların taklid edilmesini mezheplerin taklid edilmesinden daha az zararlı görmektedir. Zira kendi dü-

²⁹ Selefi yaklaşımın bariz bir örneği olan Muhammed b. Abdilvehhâb (ö. 1206/1792) başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap Yarımadası'nda halen etkin bir şahsiyettir. O, rivayetlerin muteberliği için temel hadis kaynaklarında yer almasını yeterli görmüş ve rivayetleri doğrudan uygulamıştır. İbrahim Saylan, *Kaynaklarda Kostantiniyye Rivayetlerinin Tespiti ve Yorumlanması* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023), 166.

³⁰ Örneğin namazda rükûdan kalktıktan sonra "semiallahü ilmen hamideh" denilmeyeceğini söyleyen bir Suudi ile tartışan Elbânî bu görüşü savunan adamın Muhammed b. Abdülvehhab'ı taklid ettiğini, kendisinin ise Muhammed b. Abdullah'a (s.a.v) tabi olduğunu söylemiştir. Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 561.

³¹ Elbânî konu hakkında İbn Abdilber'in şu sözünü aktarmaktadır:

"Ey kardeşim sana gereken usulü öğrenmen ve bu ilme itina göstermendir. Bil ki kim Kur'an'da geçen hükümleri ve fukahanın görüşlerini öğrenirse ictihad etmesi için kendisine güzel bir yol açılır. Ayrıca muhtemel manaları olan rivayetleri tefsir etmesi ve hükümleri birbirine kıyaslaması da kolaylaşır..."

Bk. Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi* (Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, ts.), 69-70.

³² Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi*, 72.

şüncesinde olan bu âlimler taassup içerisinde değildirlir. Ayrıca onların desteklediği düşüncede istishâb delili ön plandadır.³³

Mezhep imamlarının genellikle bir görüşü savdukları yerde Elbânî rivayetle gelen her hükümle amel etmeyi öncelemektedir. Zira bir görüşü savunan âlimlerin tamamı ittifak edip farklı şekilde amel edilmeyeceğini söylememişlerdir. Dolayısıyla hakkında konuşulmamış meselede var olan hadis gereğince amel etmek evladır. Örneğin namaza başlarken okunacak duada olduğu gibi Hanefiler yalnızca *Subhaneke*, Şâfiiler ise *İnnî veccehtü* duasını okurken Selefilere öyle bir sınırlama yapmayacağını ve rivayetlerle mümkün olduğu sürece amel edeceklerini söylemektedir.³⁴ Dolayısıyla Elbânî düşünce olarak Muhammed b. Abdülvehhab ya da İbn Baz'ı desteklemiş olsa da onların masum olmadıklarını ve onları taklidin mezhep imamlarını taklid gibi caiz olmadığını söylemiştir.

Mezheplerin İslâm dünyasındaki varlığını kabul ettiği için sünnete yakınlığına göre değerlendirme yapan Elbânî, Hanefî mezhebinin re'ye çokça başvurması sebebiyle insanların kendisine rağbet ettiğini ancak Hanbelî mezhebinde sünnetin hiçbir şeyin gerisinde bırakılmadığını aktarmıştır.³⁵ Elbânî, Ahmed b. Hanbel'i *Sünnet İmamı*³⁶ olarak tanıtmış ve kendisinden yaptığı nakillerde sahâbe ve tâbiîn asrından sonra kimsenin taklid edilemeyeceğini aktarmıştır. Bundan dolayı bazı kimselerin Hanbelî mezhebine bağlı olsa da taassup ile hareket ettiğini haber vermiştir. Kur'an ve Sünnet üzere hareket eden kişinin kıyasa ancak zaruret halinde başvuracağını bildiren Elbânî, İmam Şarânî'nin Ebû Hanîfe hakkında yaptığı nakilde kendisinin şeriat tedvin edildikten sonra yaşamış olsaydı hiçbir kıyasa başvurmayacak olduğunu belirtmiştir. Ebû Hanîfe'nin yaşadığı dönemde rivayetlerin yaygınlaşmamış ol-

³³ Aksine bir delil bulunmadığı sürece serbestlik ve yükümsüzlüğe yahut daha önce varlığı bilinen bir durumun devam ettiğine hükmetme yöntemi anlamında fıkıh usulü terimi.

Ali Bardakoğlu, "İstishâb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).

³⁴ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/162-165.

³⁵ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/202-205.

³⁶ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Aslu sıfati salâti'n-Nebi* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2006), 2/711; 3/949.

ması ya da kendisinin rivayet toplama işine girişmemiş olması sebebiyle kıyası başvurarak ictihadda bulunması doğal bir durumdur. Her halükarda Ebû Hanîfe'nin ictihad sevabı alacağını belirten Elbânî, Hanefî mezhebi içerisinde zaten kıyasın az olduğunu söylemiştir. Bu sebeple Ebû Hanîfe'ye ta'n edilmemesi gerektiğini belirterek böyle yapanları cahillikle tavsif etmiştir.³⁷

Bir mezhebin görüşlerini ezberleyerek fetva vermeyi caiz görmeyen Elbânî bu tür kimseleri de mukallid olarak görmekte ve kendilerinin ittifakla cahil olarak isimlendirildiğini ifade etmektedir. Âlim olanın Kitap, sünnet ve icmâ delillerini bildiğini; şayet bunlarda hüküm yoksa âlimin ictihad edeceğini belirten Elbânî mezhebî bilgilere sahip olanlara *mecazi âlim* denildiğini ifade etmiştir.³⁸ Mezhepler içerisinde sünnete en yakın olanların Şâfiî ve Hanbelîler olduğunu söyleyen Elbânî, Ahmed b. Hanbel'in hadis, İmam Şâfiî'nin ise fıkıh konusunda üstünlüğünden bahseder. Burada "*Hadis sahih ise mezhebim odur.*" kaidesine dikkat çeken Elbânî, İmam Şâfiî ve öğrencilerinin bu kuralı en net şekilde uyguladığından bahseder. Bu sebeple Şâfiî mezhebinde diğer mezheplerden farklı olarak kurucu imama pek çok konuda itiraz edildiğini belirten Elbânî; Hanefî ve Mâlikî mezheplerinde ise bu kurala uyararak muhalefet eden hiç kimsenin olmadığını aktarır. Yine Şâfiî mezhebinde yetişen hadisçilerin sayısının diğer mezheplere göre daha fazla olması ve bu sebeple mezhep içerisinde pek çok kaynağın tahrîcinin yapılması Elbânî'nin dikkat çektiği meselelerdendir. Hanefîlerin sünnetten geri kalmasını mezhep içerisinde yetişen hadis uzmanlarının azlığına bağlayan Elbânî, bu alanda etkin olan Hanefî âlimleri de zikretmekten geri durmamıştır.³⁹ *el-Hidâye* adlı eseriyle tanınan Hanefî fakihî el-Mergînânî (ö. 593/1197) ve özellikle bu kitaptaki hadislerin tahrîcini yapan *Nasbü'r-râye li-tahrîci eĥâdîsi'l-Hidâye* müellifi ez-Zeylaî'den (ö. 762/1360) övgüyle bahseder. Hatta Hanefîlere karşı delil getirirken bu eserlerden örnekler verir.⁴⁰

³⁷ Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi*, 26.

³⁸ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/168.

³⁹ Şâdi b. Muhammed b. Sâlim Âl-i Nu'mân, *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fikh* (San'a: Merkezü'n-nu'mân li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2015), 11/259.

⁴⁰ Âl-i Nu'mân, *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fikh*, 3/451.

2.3. Mezhep Eleştirisi

Elbânî, kendilerinin en hayırlı nesle tabi olduğunu söylemiş ve mezhep taassubuna düşenleri Şiilere benzetmiştir. Zira Şiiler, Hz. Peygamber’i yalnızca Ehl-i Beyt’i anarken anmış ve ilk iki halife başta olmak üzere pek çok sahâbîye itibar etmemiştir. İslâm âlimleri de her şeyden önce Allah ve Resulünün sözlerine öncelik vermedikleri zaman benzer duruma düşmektedirler.⁴¹

Elbânî, kendisine sorulan “İlme yeni başlayan kimselerin mezheplerin görüşlerini öğrenmesi caiz midir?” sorusuna verdiği cevapta bu durumun cevâzîyetini fıkıh ilminin öğrenilmesine bağlamaktadır. İlim talebesi bu şekilde âlimlerin ilmî istılahlarını öğrenir, delillere bakıp tercihte bulunur. Ancak bu konuda bir şart vardır. O şart mezhebi din edinmemektir.⁴² Zira Allah katında din ancak İslâm’dır. Ayrıca belli bir mezhep kendi başına İslâm’ı temsil etmemektedir. Ancak mezheplerin tamamı İslâm’ı temsil edebilmektedir. Şayet bir kimse mezhebini taklid edecek olsa İslâm’ın pek çok tarafını terk etmiş olacaktır. Örneğin sabah namazında devamlı surette kunut yaparak İmam Şâfiî’nin fetvasını uygulayan kimselere karşı Elbânî konu hakkında gelen rivayetin zayıf olduğunu söylemektedir. Bununla beraber sahih olarak gelen rivayette Hz. Peygamber’in her zaman değil ancak birisine dua ya da beddua edeceği zaman sabah namazında kunut yaptığı nakledilmektedir.⁴³ Dolayısıyla Elbânî, kişinin Ben Hanbeliyim, Hanefiyim gibi ifadelerin ancak “Bu mezheplerin fıkıhını öğrendim,” anlamında kullanılabileceğini aksi halde durumun taassup ifade edeceğini söylemiştir.⁴⁴ Zira Elbânî yine benzer şekilde sorulan bir soruya verdiği cevapta pek çok Müslüman ülkesinde ilim talebesinin ancak mezhepler üzerinden fıkıh öğrenebileceğini ifade etmiştir. Ancak daha sonra özellikle İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve İbn Kayyim el-Cevziyye’nin (ö. 751/1350) eserlerinden Kitap ve sünnet üzere fıkıh ilminin öğrenebileceğini aktarır.⁴⁵ Zira bu iki âlim Hanbelî mezhebinden tam bağımsız halde hareket etmektedir. Her ne kadar Elbânî ilim yolculuğunun başında

⁴¹ Âl-i Nu’mân, *Câmiu turâsi Allameti’l-Elbânî*, 5/37.

⁴² Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi’l- Elbânî*, 524.

⁴³ Âl-i Nu’mân, *Câmiu turâsi Allameti’l-Elbânî*, 5/183.

⁴⁴ Âl-i Nu’mân, *Câmiu turâsi Allameti’l-Elbânî*, 5/194.

⁴⁵ Âl-i Nu’mân, *Câmiu turâsi Allameti’l-Elbânî*, 5/197.

Hanefî mezhebine tabi olmuş olsa da âlimlerin ve İslâm davetçilerinin mezhebe bağlı kalmaması gerektiğini düşünmüştür. Bu sebeple hadisçilere yakınlığıyla birlikte pek çok meselede Hanefî mezhebine muhalefet ettiğini söylediği Ebû Câfer et-Tahâvî (ö. 321/933) dahi Elbânî'ye göre ictihad seviyesinde olsa da taklid üzere hareket etmektedir.⁴⁶ Ancak Tahâvî'nin "*Taklide ancak ahmak ya da taasub sahibi başvurur.*"⁴⁷ dediğini nakleden Elbânî ile Tahâvî'nin taklide bakışlarının farklılık arz ettiği ortadadır. Bu konuda Elbânî'ye yapılabilecek eleştirilerden birisi, mezheplere bağlı olmayı taklid gördüğü halde kendisinin de selefî düşüncenin taklid edilmesini savunmasıdır. Kanaatimizce durum böyle değildir. Zira Elbânî kendisini ya da kendisi gibi başka bir âlimi taklid edenleri de mukallid saymaktadır. Bu konuda -görebildiğimiz kadarıyla- tutarlı hareket etmektedir. Mezhebe bağlı kimseler ya da ilim alanına yeni başlayanlar için caiz gördüğü ve "*İlmin başı taklid, sonu ise takliden beraattir.*" sözü herkes için geçerlidir.⁴⁸ Bununla beraber Elbânî fıkıh, tefsir, hadis gibi ilimleri öğrenmenin herkese vacip olmadığını belirtir. Zira insanlardan bunu beklemek güçlerinin üstünde bir teklif olduğu için hem makul değildir hem de vakiya uymamaktadır. Bu yönüyle İbn Hazm'ın katı ictihad anlayışından ayrılan Elbânî, kişinin kendisine vacip olan şeyleri öğrenmesi için çözümün yine âlimlere müracaat etmek olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹

Elbânî, yaşadığı asırda bazı Selefî gençlerin bu kurala uymayıp bütün Müslümanların fıkhıta Ebû Hanîfe, hadiste Buhârî, nahivde Sîbeveyhi (ö. 180/796) gibi âlim olup ictihad etmeyi istediklerini söylemiştir.⁵⁰ Bu kimselelerin sözünün mümkün olmadığını ifade ederken Elbânî, Allah'ın Kur'an'da bildirdiği üzere bazı insanların savaşa giderken belli bir topluluğun ilimle iştilal etmek için geride kalmasının gerekli olduğunu aktarır. Bu da ictihad öncesi hazırlık anlamına gelen ilmin herkes için değil belli bir zümre için vacip olduğunun kanıtıdır.⁵¹ Bunun dışında Elbânî mezhepleri taklid etmediği

⁴⁶ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/137-140.

⁴⁷ Şemseddin Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut-Hüseyn el-Esed (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 14/537.

⁴⁸ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/161.

⁴⁹ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/162-163.; en-Nahl 16/43.

⁵⁰ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 506.

⁵¹ et-Tevbe 9/122.

halde her mezhepten kolayına gelenini aramak için ruhsatlara tabi olanları da eleştirmiştir. Zira burada da esasen sünnete değil hevaya tabi olunmaktadır. Dolayısıyla görülmektedir ki Elbânî'nin sünnete muhalefet eleştirisi aslında mezhep taassubu eleştirisidir. Hatta bu taassubun boyutları hakkında bilgi veren Elbânî farklı mezhep mensuplarının birbiri arkasında namaz kılmadığını ya da diğer mezhep mensubu kimseleri Ehl-i Kitap gibi görüp kız alıp vermeyi haram görenlerin olduğunu söylemiştir.⁵² Ya da akîde konularında taklidin caiz olmadığını söylemelerine rağmen Ebû Hanîfe'ye imanun artıp azalacağı konusunda hiçbir itirazın yapılmadığını dile getirmiştir.⁵³ Sonuç olarak Elbânî mezhep imamlarının kimseyi taklid etmeden icihad etmelerini doğru kabul etmiş ve her birinin icihad sevabına nail olduğunu söylemiştir.⁵⁴ Ancak Elbânî'ye göre zorunlu olmadığı halde taklide devam edenler mezhebi din edinmektedirler.

3. Elbânî'de Taklid, İttibâ ve İctihad

Elbânî'ye göre yalnızca Kur'an ve Sünnete dayanılmalı, belli bir kişi ya da mezhep takip edilmemelidir.⁵⁵ Bunun sonucu olarak mezhepler arasında meşhur olan *mutlak müctehid*, *müntesip müctehid*, *ashabi tercih*, *ashabi tahric* gibi müctehid tabakaları Elbânî tarafından zikredilmemiştir.⁵⁶ Ebû Yusûf (ö. 182/798) ve İmam Muhammed (ö. 189/805) gibi usul konusunda Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) tabi olan müntesip müctehidler de olumsuz anlamda taklide başvurumaktadırlar. Hadis ehli ise Buhârî (ö. 256/870) ya da Müslim (ö.

⁵² Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi*, 45.

⁵³ Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Mevsûatü'l-Elbânî fi'l-akide* (San'a: Merkezü'n-nu'man li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2010), 6/440.

⁵⁴ Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi*, 7.

⁵⁵ Elbânî bu konuda İmam Buhârî ve İmam Müslim'in rivayetlerini tenkit etmekten geri durmamıştır. Konu hakkında bk. Hikmetullah Ertaş, "El-Elbânî'nin Buhârî Tenkitleri", *Mevzu - Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2019), 215-236.; Rıdvan Kalaç, "Sahih-i Müslim'de Zayıf Olduğu İddia Edilen Rivâyetler Üzerine Bir İnceleme -Elbânî Özelinde-", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2021), 1-45.

⁵⁶ Şener, "İslam Hukukunda İctihad ve Taklid Problemi", 380-383.

261/875) gibi herhangi bir hadisçinin metodunu takip etmemiş selef yolunu izlemiştir.⁵⁷

3.1 Taklid

Elbânî, konu hakkında kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplarla birlikte eserlerinde taklide özel bir bölüm açmıştır. Burada taklidin sözlük anlamıyla beraber terim anlamına yer veren Elbânî'nin ifadeleri şöyledir:

“İstilahî anlamıyla taklid, delilsiz bir şekilde başkasının sözüyle amel etmektir. Böyle olunca Hz. Peygamber'in sözü ya da icmâ ile amel edilmemiş olunmaktadır. Ayrıca avam olan bir kimsenin delili öğrenmek için müftüye gitmesi ya da hâkimin adil şahitlere başvurması da taklidin dışında kalmaktadır.”⁵⁸

Elbânî, bu tanımında taklidin cahil kimselerin işi olduğunu belirtmektedir. Daha sonra âyet ve hadislerden taklidi yeren metinleri aktaran Elbânî selef âlimlerinin de konu hakkındaki görüşlerini ele almıştır.⁵⁹ Özellikle sahih hadis varken başka görüşe bakılmamasını söyleyen mezhep imamlarının ifa-

⁵⁷ Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'îfe ve'l-mevzû'a ve eseruhs-seyyi'ü fi'l-ümme* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1992), 3/95.; Elbânî kendisine eleştiride bulunduğu çağdaşı el-Gumârî'nin hadis ilmi konusunda zayıf olduğunu ve hasen hadis hakkında herhangi bir araştırma yapmaksızın İmam Tirmizî'yi (ö. 279/892) taklid ettiğini söyleyerek eleştirmiştir. Bu konuda Elbânî şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Şeyh Abdullah el-Gumârî'nin, 'el-Kavlü'l-muknâ fi'r-reddi ale'l-Elbânî el-mübtedî' isimli küçük bir risalesini gördüm. Yirmi dört sayfayı geçmiyordu. Risalede, kendisine hak nâmandan en güzel şekilde yaptığım bazı itirazlarıma hücum etmiş. Allâme İz b. Abdüsselâm'ın 'Bidayetü's sül fi tafidil'r-resûl' adlı kitabında yaptığı açıklamalar ve dipnotlardaki hadis ilmi açısından bazı hatalarını, yaptığım tahkik ve ta'likle dile getirmiştım. el-Gumârî'nin bu ilimdeki cehaleti, hadislerin tahririndeki hataları, sıhhat ve zayıflık bakımından mertebelerini belirleme hususunda yanlışları, tahkik eksikliği sebebiyle hadislere hasen hükmü verirken Tirmizî'yi taklid ettiği ve bazı zayıf hadisleri sahih olarak nitelediği gibi eksiklikleri açıkladım. O da intikam almak için bu risalesini kaleme aldı. Aslında risalenin adı, 'el-Kavlü'l-mukziu' olmalıydı. Çünkü risale iftiralarla beraber küfür, çirkin sözler ve kötü lakaplarla doludur...” bk. Elbânî, *Aslu sıfati salâti'n-Nebi*, 3/885-886.

⁵⁸ Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün bi-nefsihî fi'l-'akâ'id ve'l-ahkâm* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2005), 71.

⁵⁹ Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 71-76.

deleri ile şirk konusunda yapılan taklid gibi deliller beraber zikredilmiştir.⁶⁰ Ancak Elbânî taklidin tanımını yaptıktan sonra söylediği gibi bu işi cahil avam tabakası için meşrû görmektedir. Zira burada zarurî bir durum söz konusudur. Çünkü delilleri bilmek hususunda kimi zaman âlim kimseler de aciz kalabilmektedir. O halde zaruret sebebiyle taklide başvurulabilir.⁶¹ Bu konuda İslâm ulemâsı arasında ihtilaf olmadığını söyleyen Elbânî mezhep mensuplarını, dini tamamen taklid üzere bina etmeleri iddiasıyla eleştirmiştir. Mutlak müctehidin kalmamasını sebep göstererek hicrî dördüncü asırdan sonra ictihad kapısının kapandığını dolayısıyla bir mezhebe bağlanmanın gerekli olduğunu söyleyen âlimlerin görüşlerini aktaran Elbânî, bu kimselerin garabet içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Zira kendilerine cahil denilmesini kabul etmeyen mezhep mensupları Kur'an ve Sünnetten delil bulmaya ehil olmadıklarını söylemektedirler.⁶² Bu sebeple Elbânî'nin avam için devamlı olarak, âlim için ise zarûreten caiz gördüğü taklide mezhep mensuplarının daha geniş biçimde yer vermesi ve mevzuyu vacip görmesi Elbânî tarafından kabul edilmemiştir. Bu noktada özellikle mezhep imamlarına aşırı bağlı olduklarını dile getirdiği Hanefî imamların görüşlerini aktarmaktadır. Ancak mezhep imamlarının bu düşüncede olmadığını belirten Elbânî taklidin mezhep mensupları tarafından uydurulduğunu dile getirmiştir.⁶³ Allah'ın, bütün kullarından dinî hükümleri delilleriyle bilmelerini şart koşmadığını belirten Elbânî, bir kişinin görüşlerine takılıp onları Kur'an ve Sünnetin önünde tutması sebebiyle eleştiri yaptığını söylemektedir.⁶⁴ Elbânî; selef âlimlerinin içerisinde âlim ve fakih olmayan kimselerin bulunduğunu ancak bu kimselerin bilmedikleri meseleleri ilim ehline sorduklarını ifade eder. Onların yaptığı şey "*Şayet bilmiyorsanız bilene sorun.*"⁶⁵ âyetine uymaktan başka bir şey değildir. Herhangi bir mezhebe bağlı olmayan bu kimselerin bizim için örneklik teşkil ettiğini dile getirir.⁶⁶

⁶⁰ Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 77.

⁶¹ Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 82.

⁶² Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 83.

⁶³ Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 84.

⁶⁴ Elbânî, *el-Hadîsü hüccetün*, 88.

⁶⁵ en-Nahl 16/43.

⁶⁶ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/169.

Elbânî taklid sebebiyle en temel konularda dahi Müslümanların ittifak edemediğini ve bu sebeple izzetine kavuşamadığını söylemektedir. Zira Allah-u Tealâ “*Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler hoşlanmasalar da!*”⁶⁷ buyurarak İslâm'ın diğer dinlere üstün geleceğini söylerken bazı Müslümanların yalnızca idarecileri üzerine ayaklanarak galip olmaya çalıştığını belirtmiştir. Elbânî fitneye sebep olan ayaklanmaların cahiller tarafından yapıldığını söylerken Müslümanların önce doğru itikada sahip olması gerektiğini söylemiştir.⁶⁸ Öncelikli olarak bu tür bozuk inançlardan zihinlerin temizlenmesi gerektiğini söyleyen Elbânî, Ezher şeyhlerinden birisi ile yaptığı tartışmayı zikrederken selef anlayışında olmayanların çeşitli te'villere dayandığını ve âyet ya da hadisleri görmezden geldiklerini söylemiştir. Elbânî delil olarak bazı hadisleri örnek verse de hasımlarının bu rivayetleri âhâd olduğu için kabul etmediğini aktarmıştır. Halbuki bu rivayetlerde zikredilen hususların aksini savunan İslâm davetçileri kendi içlerinde pek çok ihtilafa düşmektedir.⁶⁹ Elbânî'ye göre bu tür ihtilaflardan kurtulmak için tefsir, fıkıh ya da hadis kitaplarında nakdedilen zayıf ve uydurma rivayetler, isrâiliyat ya da re'ye dayalı hükümlerin temizlenmesi gereklidir. Daha sonra İslâm ahlakıyla yetişen toplumda saf akide ile yeni bir nesil oluşacaktır.⁷⁰

İctihadın zorluğu sebebiyle yalnızca ilim ehlinin icthadla sorumlu tutulacağını söyleyen Elbânî her Müslümanın dini hususunda basiret sahibi olması gerektiğini söyler.⁷¹ Ancak toplumda Kur'an ve Sünnet üzere hareket edecek âlim kimseler yoksa “*Kendisinde olmayan başkasına nasıl versin!*”, sözünü tekrar ederek halkın sorumluluğunu bir derece düşürmüştür. Zira bu kimselere saf ve temiz olan İslâm daveti tam olarak ulaşmamıştır. Hatta Elbânî aynı düşünce üzerinden hareketle Avrupa ve Amerika'da İslâm daveti adına Mirza Gulâm Ahmed Kâdiyânî (ö. 1908) tarafından kurulmuş dinî hareket olan

⁶⁷ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), et-Tevbe 9/33.

⁶⁸ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l- Elbânî*, 525.

⁶⁹ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l- Elbânî*, 525-526.

⁷⁰ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l- Elbânî*, 527-529.

⁷¹ Muhammed Nâsîrüddin Elbânî, *Durûs li'ş-Şeyhi'l-Elbânî*, ts., 34/6.

Kâdiyânîliğin anlatıldığını dolayısıyla Ehl-i Kitâb'a İslâm'ın teklif edilmediğini söylemiştir. Bu sebeple Elbânî, davetin kendilerine ulaşmadığı gayri müslimlerin cehennemde ebedi kalacağını net bir şekilde söylemeyi doğru bulmaz. Çünkü bir kimsenin kâfir olması için tam bir şekilde İslâm'ın kendisine ulaşması ve bu davetin sonunda hakkı inkâr etmesi gereklidir.⁷² Müslümanların da genelinin Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat üzere olmasına rağmen en önemli mesele olan tevhid konusunda dahi ittifak edemediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla saf tevhid anlayışına pek çok mikrop misali yanlış düşünceler girdiğini söyleyen Elbânî burada da davetin tam bir şekilde ulaşmadığı için kimsenin tekfir edilmeyeceğini söylemiştir.⁷³

Elbânî, insanların fıkıh ya da akide konusu fark etmeksizin Kur'an ve Sünnete tabi olması gerekli olduğunu söylerken âlim ve halk tabakasının ayrımını yalnızca ilmin elde edilmesi bağlamında ele alır. Âlim, hükmün kaynağı olan nassı doğrudan elde edebilirken avamın âlime ihtiyacı vardır.⁷⁴ Sonuç olarak akide ya da fıkıh konusu olması fark etmeksizin her bir Müslümanın Allah'ın hükmünü öğrenmesi gereklidir. Elbânî bu noktada ayakların kaydığını ve âlimlerin, halkı Allah'ın hükmüne ulaştıran bir araç iken amaç haline geldiğini söylemektedir. Elbânî taklidden kurtulmak isteyen toplum için çözüm sunarken Kur'an ve Sünnetin saflığına işaret etmektedir. Örnek olarak Hz. Peygamber'in cariyeye Allah'ın nerede olduğunu sorması üzerine cariye'nin "Semadadır." demesini zikreder. Âyet ve hadislerdeki bu saflığa rağmen Müslümanların çoğunluğunun Allah'ın her yerde olduğuna inandığını söylemiştir.⁷⁵

⁷² Elbânî, bu konuda sahih hadislerde nakledildiği üzere kendisine davet ulaşmayan kimselerin kıyamet gününde Allah tarafından özel bir muamele göreceğini bildirmiştir. Rivayetlere göre kendisine davetin ulaşmadığı kimselerden söylenilene anlamayacak derecede yaşlı, teklifin mümkün olmadığı çocuk ve fitrat ehli gibi kimselere Allah kıyamet günü elçi gönderir. Allah'ın her insana uyarıcı göndereceği sözü sebebiyle bu elçiye itaat eden cennete, isyan eden cehenneme gider. Bk. Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 520-521.

⁷³ Elbânî, *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l-Elbânî*, 523.

⁷⁴ Elbânî, *Durûs*, 6/14.

⁷⁵ Elbânî, *Mevsûatü'l-Elbânî fi'l-akide*, 4/135.

3.1.1. Elbânî'de Taklid'in Sınırı ve Sonuçları

Elbânî, taklidi zarurî bir durum olarak görürken İmam Şâfiî'nin kıyasa bakışını örnek vermektedir.⁷⁶ Zira Şâfiî'nin düşüncesinde kıyas da zarureten caizdir. Elbânî, taklidi caiz görürken kişinin bir âlime bağlı kalabileceği gibi hadis konusunda birine, fıkıh konusunda bir başkasına bağlı kalıp taklid edebileceğini söylemiştir. Taklide başvuran kişi başka bir âlimin sözünü duyduğunda taassuba kapılmamalıdır. Aksi takdirde kendileri, din adamlarını rab edinen⁷⁷ kimselere benzemiş olurlar. Ancak insan bir köyde yaşayıp bulunduğu bölgede yalnızca bir âlimle tanışıp onu taklid etmiş olabilir. Bu âlim de bir ilim konusunda yeterli diğer alanda eksik kalmış olabilir. Allah'ın bu ilim talebesine imkan vermesi halinde taassuba başvurmadan hareket edip diğer âlimleri de dikkate alması gerekir.⁷⁸ Bununla beraber Elbânî belli meselelerin taklid olmadığını aktarmıştır. Örneğin hadislerin sahih ya da zayıf olduğunu belirlemenin şartı râvilerin durumuna bağlıdır. Bu da bizim için artık mümkün değildir. Mecburi olarak cerh-ta'dil âlimlerinin sözlerini kabul etmemiz gerekecektir.⁷⁹ Elbânî burada kastedilen durumun aslında ittibâ olduğunu belirtse de taklid isimlendirmesine karşı çıkmamıştır. Ancak yasak olan taklidin tedeyyün/din edinme anlamında olduğunu da ifade etmiştir. Zira Elbânî bu terimler arasında ayırım yapmış olsa da asıl olanın isimlendirme değil içerik olduğunu dile getirmiştir. Öyle ki Elbânî, Hanefî imamlardan Ebû'l-Hasenat el-Leknevî'den, Ebû Yûsuf'un talebesi İsmâ el-Belhî hakkında namazda rükûya inerken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırdığını aktarmıştır. Elbânî, Hanefî mezhebinde tahrimen mekruh olsa da İsmâ el-Belhî'nin yaptığı bu davranışın taklid olmadığını aktaran Leknevî'yi hayırla yâd etmiş ancak taklid konusunda aynı şekilde düşünmemiştir.⁸⁰ Zira Elbânî burada taklidi ikiye ayırmıştır: Taklid-i asl ve Taklid-i fer'. Asıl olan taklidin "Hadis sahih ise mezhebim odur." kaidesine uymak olduğunu belirten Elbânî, Ebû Yûsuf'un talebesinin fer'i taklidi terk ettiğini ancak bu işi her meselede yerine getirme-

⁷⁶ Âl-i Nu'mân, *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fıkh*, 9/259.

⁷⁷ et-Tevbe 9/31.

⁷⁸ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/207-208.

⁷⁹ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/210-211.

⁸⁰ Elbânî, *Aslu sıfati salâti'n-Nebi*, 2/617.

miş olduğu için hala taklid üzere olduğunu söylemiştir. Zira Sünnet yerine mezhebi esas almak başlı başına takliddir. Burada da Elbânî *aslî taklid etmek* ifadesiyle yermiş olduğu taklidi değil *ittibâ* kavramını kastetmiştir.⁸¹

3.1.2. Elbânî'nin Taklid Konusunda İtirazlarına Örnekler

Elbânî, mezhepleri eleştirirken kurucu imamlara saygısını korumuş hatta pek çok noktada onları savunmuştur. Onların selef imamlarından olduğunu belirten Elbânî'nin mezheplere ve özellikle Ebû Hanîfe'ye ta'n ettiği iddiası yaygınlık kazanınca kendisi tarafından durumun iftiradan ibaret olduğu ortaya konulmuştur.⁸² Elbânî geçmişte özellikle Hanefî mezhebine ait kaynakları okumuş ve mezheplerin fıkhi ile ilgili bilgilere sahip olmuştur. Kimi zaman bu bilgilerde hata ettiği ya da en azından zayıf olan görüşleri mezhebin genel kabulü gibi aktardığı gözlemlenmektedir. Örneğin Hanefîlerin namaza başlarken *Allah-u Ekber* yerine Türkçe ya da Arnavutça gibi tercümelere kullanabileceğini söylemiştir. Ebû Hanîfe'nin bu görüşte olduğu bilirse de başta İmameyn olmak üzere mezhebin genel görüşüne göre farklı dilde tekbir getirmek caiz değildir.⁸³ Benzeri örnekler sebebiyle Elbânî mezhep karıştı olarak algılanmıştır. Ancak onun itirazları aslında mezhep konusunda taassup gösterenlerdir. Bu konuda özellikle Hanefîleri zikretmektedir.

Elbânî, ilim ehlinin de fetva sormak durumunda kalabileceğini söylerken hükmün Kur'an ve Sünnet üzere tespit edilmesi gerektiğini ifade eder.⁸⁴ Fetva verecek kimsenin icthadda bulunduğu isabet ederse iki, hata yaparsa bir sevap alacağını⁸⁵ söyleyen Elbânî ihtilafli meselelerde bir âlimin ya da mezhebin görüşüyle fetva veren kimsenin bu sevaptan mahrum olacağını söylemek-

⁸¹ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/33-34.

⁸² Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *Keşfu'n-nikâb amma fi kelimâti Ebî Gudde mine'l-ebâtli ve'l-iftirâat*, 1978, 95.

⁸³ Ebû Muhammed Bedreddin Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye* (Beirut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 2/176; Ekmelüddîn Bâbertî, *el-Înâye şerhu'l-Hidâye* (Beirut: Dârü'l-fiker, 1970), 1/279; Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/40.

⁸⁴ Elbânî, *Durûs*, 34/12.

⁸⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fi Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zühayr b. Nâsir en-Nâsir (yy: Dâru Tavku'n-Necât, 1422), "İ'tisâm" 21 (No: 7352); Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beirut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1955), böl. "Akziye" 15.

tedir. Zira burada bir icthad yapılmamış olup cehalet makamında taklid söz konusudur ve sevap beklenilmemektedir. Örneğin kanın abdesti bozması konusunda Hanefiler abdestin bozulacağını söylerken Şâfiiler bozulmayacağını söylemektedir. Hanbelî ve Mâlikîler ise çok olan kanın abdesti bozacağını, az akan kanın ise abdesti bozmayacağını söylemektedir.⁸⁶ Fetva veren kimse Kur'an ve Sünnetten delil aramadığında hadiste bildirilen araştırmayı yapmaması sebebiyle günahkâr olmaktadır. Ancak araştırma yaptıktan sonra bu sonuçlardan birine ulaşmış olsa ve doğruya isabet etse iki defa sevap kazanırken aksi halde yalnızca icthad sevabı kazanacaktır.⁸⁷

Elbânî Müslüman bir kişinin gayri müslime ait domuz etini ücret karşılığında soğuk hava deposunda kiralamasının caiz olup olmadığı hususunda mezhep mensuplarından pek çok farklı görüş nakletmiştir. Elbânî bu konuda mezheplerin delil getirirken fikhî meseleler üzerine kıyas yaptığını söylemiştir. Zimmînin Müslüman bir işçi tutması halinde Müslümanın zımmîye ait içki taşınmasıyla ya da ücretli tutulan Müslüman ustanın kilise inşaatında çalışmasıyla kazandığı paranın helal olması gibi delillerle kimileri bu konuda kıyas yaparak domuz etinin Müslüman bir kimse tarafından saklanması ve dolaşısıyla ücret almasını helal görmüştür. Ancak başka bir takım ulemâ ise durumu haram kabul etmiştir. Elbânî mesele hakkında hadiste belirtilen araştırma yapılarak Kur'an ve Sünnete müracaat edildiğinde bu çeşit ihtilafların yaşamayacağını söylemektedir. Zira âyet-i kerimede "İyilik ve takva hususunda yardımlaşın, kötülük ve düşmanlık hususunda yardımlaşmayın."⁸⁸ denilmektedir. Ayrıca hadis-i şeriflerde yalnızca içki içene ya da faiz yiyene değil bu kötülöklere aracılık eden herkesin günah sahibi olacağı bildirilmiştir.⁸⁹ Bundan dolayı domuz etini saklamak caiz değildir.⁹⁰

⁸⁶ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 6/415.

⁸⁷ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, c. 10/281.

⁸⁸ el-Mâide 5/2.

⁸⁹ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beirut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996), "İlim", 14.

⁹⁰ Elbânî, *Durûs*, 34/14.

Elbânî “Ümmetimin ihtilafı rahmettir.”⁹¹ hadisi hakkında önemli tenkitler getirmiştir. Rivayetin öncelikle sened bakımından makbul olmadığını söyleyen Elbânî selef âlimlerinin konu hakkındaki görüşlerini aktarmıştır. Ayrıca metin açısından da rivayetin sorunlu olduğunu söyleyen Elbânî öncelikle hadisin pek çok âyetin zahirine aykırı olduğunu dile getirmiştir. Zira Allah pek çok yerde ümmetin ihtilafını yermiş ve önceki kavimlerden bunun örneklerini zikretmiştir. Ayrıca selef âlimlerinin ihtilafın rahmet olmadığını ve birden fazla doğru olmayacağını bildiren rivayetlerine yer vermiştir. İhtilafın genişlik anlamı taşımadığını söyleyen Elbânî, Hz. Peygamber’in ashabının ihtilaf ettiğini ancak bu durumun sebep ve sonuç bakımından bugün yaşanan ihtilafтан farklı olduğunu söylemiştir. Öncelikle sahâbenin yaşadığı dönemin göz önünde bulundurulması halinde bu durumun zaruret olduğu anlaşılmaktadır. Zira sahâbe ihtilafa düşüp ayrılık yaşanması için değil tamamen doğal bir şekilde farklı görüşler ortaya koymuştur. Bu sebeple onlar ihtilafa düştüğü için kınanamaz. Çünkü onların amacı ihtilaf oluşturmak ya da ısrar etmek olmamıştır. Ancak mezhepler üzerinden yaşanan ihtilaf genellikle zarurî bir durum arz etmemektedir.⁹²

Elbânî, Hanefiler içerisinde Hz. İsa’nın yeryüzüne indiği zaman Hanefî mezhebine göre amel edeceğinin söylendiğini haber vermiştir. Bu sebeple Elbânî, Hz. İsa’nın yeryüzüne ineceğini haber veren rivayeti değerlendirdiğinde hem İncil’e hem de Hanefî mezhebine atıfta bulunmuş ve Hz. İsa’nın Kur’an ve Sünnetle amel edeceğini söylemiştir.⁹³

Bir başka örnek ise Müslüman yurdu olmayan yerlerde ribânın caiz olup olmadığı hakkındadır. Ebû Hanîfe’nin maktû bir rivayete dayanarak söylediği bu görüş⁹⁴ hakkında hem talebeleri hem de diğer mezhep âlimleri itirazda bulunarak ribânın her zaman haram olacağını söylemektedirler. Zira Hz. Peygamber cahiliye ribâsının da haram olduğunu haber vermiştir. Ayrıca Ebû

⁹¹ Müttakî el-Hindî Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el, *Kenzü’l-‘ummâl fî süneni’l-akvâl ve’l-ef’âl* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1981), 10/136 (no: 28686).

⁹² Elbânî, *Sıfatü salâti’n-Nebi*, 40-41.

⁹³ Elbânî, *Keşfu’n-nikâb*, 95.

⁹⁴ Ya’kûb b. İbrâhim b. Habîb b. Sa’d el-Kûfî Ebû Yûsuf, *er-Red’ alâ siyeri’l-Eozâi* (Haydarabad: Lecnetü İhyai’l-Mearif en-Nu’maniyye, 1938), 96-97.

Hanife'nin delil olarak kullandığı rivayet İmam Şâfiî'nin belirttiğine göre sabit değildir. Buna rağmen Elbânî'nin taassup ile tavsif ettiği sonraki dönem Hanefilerinden Bedreddin el-Aynî (ö. 855/1451), Ebû Hanîfe'nin görüşünü kabul etmiş ve İmam Şâfiî'nin delil olarak kullanılmayacağını bildirdiği rivayet hakkında şöyle söylemiştir:

“(Rivayetin) Sabit olmamasını kabul edemeyiz. Zira Ebû Hanîfe gibi bir İmamın delilsiz bir şekilde hüküm vermesi mümkün değildir. İmam Şâfiî'nin rivayeti delil kabul etmemesi mürsel haberi hüccet görmemesi sebebiyledir.”⁹⁵

Elbânî'nin, İslâm âleminin mezhebe bağlı kalarak Sünnete muhalefet ettiğini söylediği başka bir örnek akıka kurbanı hakkındadır. Konu hakkında Ebû Hanîfe'nin akıka kurbanını cahiliye âdeti olarak kabul ettiği ve meşrû görmediği iddiasında bulunan Elbânî, nakledilen rivayetleri Hanefilerin görmediğini söylemiştir. Ancak diğer mezheplerde olan görüşün hak üzere olduğunu belirten Elbânî, bir mezhebe bağlı kalmanın sünnete muhalefet olduğunu tekrarlamıştır.⁹⁶ Halbuki Hanefilere göre akıka kurbanı hakkında Hz. Peygamber'in torunları için kurban kestiği bilirse de bu hüküm nesh edilmiştir. Zira Hz. Âişe'nin sözü olarak nakledilen rivayette udhiye kurbanının diğer bütün kurbanları nesh ettiğini söylemiştir. Bu sebeple mezhep içerisinde akıka kurbanı mübah olarak kabul edilmekle birlikte zayıf bir görüş olarak kerâheti savunanlar da bulunmaktadır. Zira farz olan bir hükmün kaldırıldıktan sonra yerine getirlmesi mekruhtur. Sonuç olarak mezhep içerisinde bu kurbanı câhiliye âdeti olarak bâtil gören kimse yoktur. Ancak câhiliye döneminde de bu kurbanın kesildiği ifade edilmiş muhtemeldir ki Elbânî'de mezkûr ifadenin geçtiği kaynaklardan birine bakarak mezhep görüşünün bu şekilde olduğunu söylemiştir.⁹⁷

Elbânî, Hz. Peygamber'in namaz kılma şeklini ele almış olduğu eserinin başında genel olarak mezheplere ve özellikle Hanefî mezhebine itiraz etmek-

⁹⁵ Ebû Muhammed Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 8/300.; Âl-i Nu'mân, *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fıkh*, 14/435.

⁹⁶ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/43.

⁹⁷ Alâüddin Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006), 5/69; Aynî, *el-Binâye*, 12/6.

tedir. Bu konuda nakledilen rivayetlerin çok sayıda olduğunu ve mezhepler tarafından ortaya konulan eserlerin de yine hadis ehli tarafından tahrîc edilerek hadislerin sıhhat derecesi ortaya çıkarıldığını zikretmektedir. Dolayısıyla Elbânî diğer meselelerde olduğu gibi bu konuda da insanların çoğunun bir mezhebe bağlı kalmaması gerektiğini söylemiştir. Delil olarak aktardığı hadiste namaz kılan kimsenin duruma göre namazın sevabının onda birinden tamamına kadar sevap alabileceği rivayet edilmektedir.⁹⁸ Bu sebeple kişinin namazını Hz. Peygamber'in namazına benzetmesi gereklidir. Zira Hz. Peygamber "Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öyle namaz kılın."⁹⁹ buyurmaktadır. Ancak mezhebine bağlı kalıp Sünnetten yüz çevirenlerin olduğunu söyleyen Elbânî, namazın belli konularında yanlışlık yapıldığını söylemektedir.¹⁰⁰ Bunlardan birisi namazda elleri göğüs üzerine bağlamamaktır. Elbânî konu hakkında nakledilen rivayetlerin sahih olanlarında ellerin göğüs hizasında bağlanması ya da sağ elin sol el üstüne konulup bilekten ya da koldan tutulmasından bahsedildiğini belirtmiştir. Sağ elin, bilekten ya da koldan tutulması gerektiğinin bildirildiği rivayetlerde elin nereye konulacağı belli değildir. Ancak Elbânî burada zımnen elin göğse konulacağını bildirildiğini söylemiştir. Zira sağ elin sol kolu tutması için mecburen belin üstünden bağlanması gerekir. Elbânî bu görüşlerin aksine nakledilen ve namazda ellerin belin altında bağlanmasını ifade eden hadislerin zayıf ya da asılsız olduğunu söylemiştir.¹⁰¹ Zira bu zayıf rivayetlerden birisi olan "Elleri belin altından bağlamak sünnettir."¹⁰² hadisini Ebû Dâvûd'un nakletmiş olduğunu ve bu eserde yalnızca sahih hadislerin bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁰³ Sonuç olarak Elbânî mezhepler içerisinde Sünnete yakın görüşlerin olduğunu söylese de genellikle hadisle amel edilmediğini ifade etmiştir.

⁹⁸ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 31/189 (No: 18894).

⁹⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Zühêyr b. Nâsır en-Nâsır (yy: Dârü Tavku'n-Necât, 1422), "Ezan", 18 (No: 631).

¹⁰⁰ Elbânî, *Sıfatü salâti'n-Nebi*, 37-40.

¹⁰¹ Elbânî, *Aslu sıfati salâti'n-Nebi*, 1/218.

¹⁰² Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2010), "Tefriü istiftâhi's-salati", 5 (No: 756).

¹⁰³ Âl-i Nu'mân, *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fikh*, 3/448-453.

Elbânî yaşadığı dönemde pek çok Suud âlimini de eleştirmiş ve bu konuda tutarlı hareket etmiştir. Zira Sünnete uymak ve taklid karşılığı yapmak onun düşüncesinde asıl olandır. Örnek olarak zikredeceğimiz mesele kadının yüzünü örtmesi hakkındadır. Elbânî konu hakkında *Cilbâbü'l-mer'eti'l-müslimeti fi'l-Kitâbi ve's-Sünneti* adlı eserini kaleme almış ve Sünnet üzere tezettürün ilkelerini ortaya koymuştur.¹⁰⁴ Daha sonra kendisine reddiyeler yapıldığını belirten Elbânî bu konuda Şeyh et-Tuveycirî'nin ismini zikrederek konu hakkındaki hatalarını dile getirmiştir. Elbânî'nin aktardığına göre Tuveycirî, İslâm ulemâsının kadının yüzünün avret olduğu konusunda icmâ sağladığını ifade etmiştir. Elbânî bu iddianın yanlış olduğunu belirterek pek çok insanın araştırma yapmadan taklide başvurduğunu ve sünneti terk ettiğini belirtmiştir. Konu hakkında icmâ iddiasını boşa çıkartacak şekilde üç mezhebin aksi yönde görüşü olduğunu belirten Elbânî yalnızca İmam Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir görüşe göre kadının yüzünün avret olacağını söylemiştir. Ancak burada da pek çok Hanbelî kimsenin görüşlerine yer veren Elbânî, Ahmed b. Hanbel'in bu görüşüne taklid ve taassupla yaklaşım sünnetin terk edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁵

Elbânî farklı görüşlerin oluşmasına değil mezheplere bağlı kalıp Sünnete uymamaya karşı çıkmıştır. Zira Sünnete uyan herkesin icthadı sebebiyle bazen farklı fetva vermesi son derece doğal bir durumdur. Bundan dolayı mezhep imamları doğru bir iş yaparak sünnet üzere icthad etmiş ve hata etseler bile bir derece sevap kazanmıştır. Dolayısıyla Elbânî mezhep farklılıklarını dile getirirken itirazda bulunmadan açıklamalar yapmış ve son raddede kendi tercihini selefin görüşleri üzerinden bildirmiştir. Bu konuda verebileceğimiz örnek namaz kılan kimsenin nereye bakacağı hakkındadır. Elbânî konu hakkında gelen rivayetlerin genelinde Hz. Peygamber ve ashabının namazdayken secde mahalline baktığını, Hanefî ve Şâfiî mezhebinde müstehap görüşün de bu şekilde olduğunu söylemektedir. Ancak İmam Mâlik'in (ö. 179/795) namazda, kişinin secde mahalline değil kible cihetine bakacağını söylediğini nakledip konu hakkında ihtilafın yaşandığını belirtir. Elbânî, Buhârî'nin riva-

¹⁰⁴ Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Cilbâbü'l-mer'eti'l-müslimeti fi'l-Kitâbi ve's-Sünneti* (Riyad: Dârü's-Selâm li'n-neşri ve't-tevzî, 2002).

¹⁰⁵ Elbânî, *Cilbâbü'l-mer'eti'l-müslime*, 7-10.

yet ettiği ve ahabın namazdayken Hz. Peygamber'i izlediğini bildiren haber sebebiyle İmam Mâlik'in bu görüşü savunduğunu nakletmiştir. Konu hakkında son olarak İbn Hacer'in (ö. 852/1449) iki rivayetin arasını bulduğunu belirten Elbânî namazda imamı takip etmek gerekiyorsa kıbleye bakılabileceğini ancak kişi imam ise ya da tek namaz kılıyorsa secde mahalline bakmanın huşu ve takva cihetinden daha uygun olacağını söylemiştir.¹⁰⁶ Sonuçta iki farklı görüş olsa da bunların rivayete dayanmaları asıl olarak bir ihtilafın yaşanmadığını göstermektedir.

3.2. İttibâ ve İctihad

İlim ehlinin fetva verdiği zaman Kur'an ve Sünnet üzere delil getirmesi gerektiğini bildiren Elbânî konu hakkında Hz. Peygamber'in şu sözünü aktarır: "Kim araştırma yapmaksızın fetva verirse bu işin vebali fetva verendir."¹⁰⁷ Cahil kimsenin fetva vermesinin haram olduğunu söyleyen Elbânî, yanlış hüküm verip kişinin ölümüne sebep olan adama Hz. Peygamber'in beddua etmesini aktarır.¹⁰⁸ Ancak Hz. Ebû Bekir'in yapmış olduğu rüya tabirinin bir kısmının doğru, bir kısmının ise yanlış olduğunu söyleyen Hz. Peygamber ilim ehlinin icthad hatasının günah olmayacağını göstermektedir.¹⁰⁹

İttibâ ve icthad terimlerine açıklama getiren Elbânî bu iki konu arasında küçük bir fark olduğunu söylemektedir.¹¹⁰ İctihad şartları olarak selef âlimlerinin koyduğu kriterlere yakın hareket eden Elbânî, müctehid olmak için şer'î ilimlere hâkim olmak gerektiğini ifade eder. Ancak günümüzde tefsir, hadis, fıkıh ve Arap dili edebiyatı gibi ilimleri okuyan talebeler için bile icthad yapmayı zor görmektedir. Bu sebeple bir konu hakkında delilleri ile beraber haram, helal, mübah ya da mekruh gibi hükümleri verebilen kimselerin müc-

¹⁰⁶ Elbânî, *Aslu sıfati salâti'n-Nebi*, 1/230-234.

¹⁰⁷ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed (Riyâd: Dâru'l-Muğni, 2000), "Mukaddime", 19 (No: 162); Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mâce, *es-Sünen (Beşşar)*, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1998), "Sünne", 8 (No: 53).

¹⁰⁸ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/32.

¹⁰⁹ Buhârî, "Tâbir", 47 (No 7046); Müslim, "Rüya", 17 (No: 2269); Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/29.

¹¹⁰ Elbânî, *Durûs*, 34/6.

tehid olduğunu söylerken icthad yapamadığı için müctehidlere başvurarak konu hakkındaki hükmü delilli bir şekilde öğrenmeye *ittibâ* demektir.¹¹¹

Taklid konusunda daha çok fikhî meseleler üzerinde durulmakla beraber hadisler hakkında hüküm verme konusunda da benzer tartışmalar mevcuttur. Tartışmayı başlatan kişi olan İbnü's-Salâh (ö. 643/1245) konu hakkında şöyle söylemektedir:

“Hadis cüzlerinde ya da diğer kaynaklarda isnadı sahih olarak nakledilen bir rivayet bulduğumuzda Sahihayn'da geçmiyor ve güvenilir âlimler tarafından da tashih edilmemiş ise rivayetin sahih olduğuna hükmetmeye cesaret edemeyiz. Zira yaşadığımız asırda sadece senede bakıp rivayetin sahih olduğunu söylemek imkânsızdır. Ayrıca bu tür rivayetlerin nakledildiği rivayetlerin râvileri; hıfz, itkan ve zabt gibi sıhhat şartları bakımından kusurlu bulunmaktadır. Dolayısıyla sahih ve hasen hadisin bilinmesi konusunda, tağyîr ve tahrîfe uğramadıklarından emin olunan meşhur hadis imamların eserlerindeki açıklamalarına dayanmak gerekir.”¹¹²

İbnü's-Salâh'ın bu sözleri genel olarak hadisler hakkında hüküm vermenin mümkün olmadığı şeklinde anlaşılmıştır. Elbânî, başta Nevevî (ö. 676/1277) olmak üzere hadis ulemâsının bu görüşe katılmayarak alanında uzman kimselerin her dönemde hadisler hakkında tashih ya da tahsin hükmü verebileceklerine kail olduklarını belirtmiştir. Bu meseleye bağlantılı olarak İbnü's-Salâh'ın sadece tashih ve tahsin konusunda değil rivayetlerin taz'ifi konusunda da benzer düşüncede olduğu nakledilmiştir. Hatta Ali el-Kârî (ö. 1014/1605) ve Ahmed Muhammed Şâkir (ö. 1952) gibi bazı kimselere göre İbnü's-Salâh'ın hadislere hüküm verme konusunda icthad kapısının kapalı olduğunu düşünmesinin sebebi fıkıh sahasında icthad kapısının kapalı olduğunu düşünmesidir.¹¹³ Geçmişte ve günümüzde bazı âlimler İbnü's-Salâh'ın hem fıkıh hem de hadis konusunda icthad kapısının kapalı olduğunu söyle-

¹¹¹ Âl-i Nu'mân, *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî*, 5/75.

¹¹² Ebû Amr Takiyyüddin Osman b. Salâhuddîn eş-Şehrezûrî İbnü's-Salâh, *Ullûmu'l-hadîs* (Beyrut: Dârü'l-Fiker, 1986), 16-17.

¹¹³ Ali el-Kârî Ebü'l-Hasen Nûruddîn Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, *Mirkâtü'l-mefâtih şerhu Mişkâtü'l-mesâbil* (Beyrut: Dârü'l-Fiker, 2002), 1/49.; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs* (Riyad: Dârü's-Selâm, 1997), 93 (dipnot).

mediğini de ifade etmiştir.¹¹⁴ Bu görüşe göre Nevevî ya da İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) gibi âlimler İbnü's-Salâh'ın görüşlerini taklid olarak telakki etmişler ve sonraki âlimleri etkilemişlerdir. Dolayısıyla İbnü's-Salâh'ın hadisler hakkında hüküm verme konusundaki sözleri mutlak anlamda değil yalnızca kendi asrı ile ilgilidir. Elbânî ise yalnızca İbnü's-Salâh'ın asrı için bile geçerli olsa bu cevabın kabul edilemeyeceğini söylemiştir. Zira her dönemde olduğu gibi İbnü's-Salâh'ın asrında da hadis ehli mevcuttur. Öyle ki Elbânî de burada bazı hadisçilerin ismini zikretmektedir.

Elbânî bazı kimselerin iddia ettiği gibi hadisler hakkında hüküm vermek için *Hafız* derecesinde olmak gerektiğini söylemiştir. Elbânî'nin, Ahmed Şâkir'den naklettiğine göre İbn Hacer, Şemsuddîn es-Sehâvî (ö. 902/1496) ve Süyûtî (ö. 911/1505) gibi âlimlerden sonra *Hafız* derecesine ulaşan kimseler bulunmamaktadır.¹¹⁵ *Hafız* derecesini tanımlamak adına Müttekaddim hadis ulemâsından bazılarının "Biz imlâ meclisinde yirmi bin hadis yazmayana 'Sahib-i hadis' demezdik."¹¹⁶ sözü de Elbânî'ye göre kendi dönemleri içerisinde yaşayan âlimler için yapılmıştır. Ancak bunların hadiste ictihadda bulunmak için gerekli olmadığını söyleyen Elbânî, Nevevî'nin ifadelerini aktararak¹¹⁷ ehliyeti ve marifeti olan herkesin hadisler hakkında hüküm verebileceğini söylemiştir.¹¹⁸

Sonuç olarak İbnü's-Salâh'a aidiyeti tartışmalı olsa da hem hadis hem de fıkıh konusunda âlimler ictihad kapısının kapalı olduğunu savunmamışlardır. Elbânî de bu konuda hem İbnü's-Salâh'ın ifadelerini tartışmalı olduğunu söylemiş hem de hadisler hakkında ictihadda bulunmak için fıkıh sahasında olduğu gibi mutlak anlamda müctehid olmayı değil belli seviyede ilim elde etmeyi gerekli görmüştür.

¹¹⁴ Tunahan Erdoğan, "Hadiste İctihad Kapısı Kapanmış mıdır (V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-III)" (İstanbul: İlmi Etüdler Derneği, 2016).

¹¹⁵ Şâkir, *Bâ'isü'l-hasîs*, 150 (dipnot).

¹¹⁶ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî es-Süyûtî, *Tedribü'r-râvi fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî* (Kahire: Dârü Taybe, ts.), 1/38.

¹¹⁷ Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref Nevevî, *İrşâdü tullâbi'l-hakâik ilâ ma'rifeti süneni hayri'l-halâik* (Medine: Mektebetü'l-İman, 1987), 1/135.

¹¹⁸ Muhammed Nâsirüddin Elbânî, *er-Red ale't-ta'kîbi'l-hasîs li'ş-Şeyh Abdullah el-Habeşî* (Dimeşk: Matbaatü't-Terakkî, 1958), 54-58.

4. Değerlendirme

Hadis tarihinin son dönemlerine denk gelen süreç içerisinde özellikle Hint alt kıtasından Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (ö. 1176/1762) ile Yemenli âlim Muhammed b. Ali eş-Şevkânî'nin (ö. 1250/1834) hadis merkezli ıslah ve tecdid hareketi dikkat çekmektedir. Müslümanların gerilemesi ile tecdid düşüncesi yaygınlaşırken kimileri çözüm olarak hadislerden kurtulmayı önerirken hadis ehli Hz. Peygamber'in Sünnetine bağlı olmayı gerekli görmüştür. Müctehidlerin zayıf rivâyetlere dayanarak verdikleri hükümleri eleştiren bu düşüncede hadislerle desteklenmiş bir fıkıh sistemi oluşturmaya çalışılmıştır.¹¹⁹ Bu bağlamda dinî her konuda sahih hadisle amel edilmeli mezhep görüşleri hadislerle muvafık olduğu sürece kabul edilmelidir. Özellikle Hanefiler ile tartışan Ehl-i Hadîs mensupları mezheplere bağlanmayı taklid ile özdeşleştirirken Hanefiler de daha önce yaptıkları gibi hadislerle amel ettiklerini göstermeye çalışmışlardır.¹²⁰ Ele aldığımız Elbânî de Ehl-i Hadis düşüncesine sahiptir. Ancak şimdiye kadar ele aldığımız meselelerde Elbânî'nin düşünceleri aktarılırken kendisine yapılan itirazlardan bahsetmedik. Öyle ki özellikle çağdaşı Muhammed Said Ramazan el-Bûtî (ö. 2011) tarafından mezhepsizliğin en tehlikeli bid'at olduğu konusunda çalışma yapılmış ve Elbânî'ye itirazlar yöneltilmiştir.¹²¹ Elbânî'nin yapmış olduğu taklid ve ittibâ ayrımının anlamsız olduğunu söyleyen el-Bûtî, Kur'ân-ı Kerîm'de de ittibâ fiilinin taklid anlamında kullanılarak bazı kavimlerin zemmedildiğini örnek olarak göstermiştir.¹²² Elbânî'nin delil olarak kullandığı âyetler de kanaatimizce objektif biçimde ele alınmamıştır. Öyle ki el-Bûtî'nin de aynı âyetleri Elbânî'ye karşı delil olarak kullandığını görmekteyiz.¹²³ Ancak çalışmamız içerisinde de söylediğimiz üzere Elbânî, taklidi yererken insanların tamamını icthad ile sorumlu tutmamıştır. Yalnızca mezheplerin taklid düşüncesini teşvik ettiğini ve sünnetin anlaşılmasına engel olduğunu söylemiştir. Zira icthad kapısının kapalı olduğunu söyleyenler mezhep taassubuna bağlı kalarak Allah'ın rah-

¹¹⁹ Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 213-214.

¹²⁰ Yücel, *Hadis Tarihi*, 219.

¹²¹ Muhammed Said Ramazan el-Bûtî, *el-Lâ Mezhebiyye ahteru bidatin tuheddidu's-Şerîata'l-İslâmiyye* (Şam: Dâru'l-Fârâbî, 2005).

¹²² el-Bûtî, *el-Lâ Mezhebiyye*, 96.

¹²³ el-Bûtî, *el-Lâ Mezhebiyye*, 97-98.

metini sınırlayarak insanları meşakkate sürüklemişlerdir.¹²⁴ Bu noktada Elbânî belli noktaya kadar haklıdır. Ancak İslâm dünyasında ve ülkemizde de tartışılan ictihad meselesinde mezhep varlığı zenginliğiyle beraber kabul edilmiştir. İctihad; geçmişte verilen fetvalardan uygun olanı seçmekle beraber değişen dünyaya uygun yeni fetvalar vermek anlamında tanımlanmıştır.¹²⁵ Yûsuf el-Karadâvî'nin (ö. 2022) intikâî ve inşâî/ibdâ'î şeklinde ikiye ayırdığı ictihad faaliyetleri de bu anlamdadır.¹²⁶

Elbânî'ye mezheplerin varlığı konusunda itiraz edenler insanların farklı uzmanlık alanlarında yetkinliği olduğundan ve herkesin dinî metinlerle ilgilenemeyeceklerini söylemişlerdir. Zira böyle bir durumda halkın geçimi zorlanır hayat yaşanılmaz hale gelir. Kanaatimizce bu itirazlar bizzat Elbânî'nin söylediklerine karşı gelmemiştir. Zira Elbânî insanların ictihad yapmalarını değil mezhep edinmemelerini istemektedir. Ancak Elbânî'nin iddialarından birisi olan Sünnetin son derece açık ve saf olduğu dolayısıyla herkesin belli bir çaba ile hükümleri öğrenebileceği düşüncesi kanaatimizce doğru değildir. Zira Elbânî bu iddia üzerinden mezheplerin oluşmasına itirazda bulunmaktadır. Ancak mezhep içerisinde görüldüğü üzere her meselenin anlaşılması kolay değildir. Öyle ki Elbânî'nin kendisi de pek çok konuda farklı fikirler ortaya atmıştır. Dolayısıyla mezhepler önemli bir ihtiyacı karşılamış ve halkın sorunlarına çözüm sunmuştur. Bununla beraber Elbânî'nin mezhepler üzerinden insanları taklide değil ittibâyâ çağırması Arap dünyasında dahi pek mümkün gözükmemektedir. Zira pek çok âlim ictihad kapısının kapalı olduğundan değil müctehidin yokluğundan bahsetmişlerdir.¹²⁷ Çünkü İslâm dünyasında sosyal ve siyasal farklı sebeplerden ötürü ictihad faaliyetleri ilk dönemlerde olduğu gibi devam etmemiş zorunlu olarak taklide yönelenler ol-

¹²⁴ Abdullah Kahraman, "Çağdaş Fakihler İctihad Kapısını Açabildi mi?", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 1 (2009), 57.

¹²⁵ Kahraman, "Çağdaş Fakihler İctihad Kapısını Açabildi mi?", 63.

¹²⁶ Yûsuf el-Karadâvî, *Teyisiru'l-fikhi li'l-müslimi'l-muâsir fi dao'i'l-Kur'âni ve's-Sünneti* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 114-115.

¹²⁷ Ahmed Davudoğlu, *Fıkıh Usûlü Dersleri* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 2023), 219.

muştur.¹²⁸ Öyle ki içtihadı gerekli gören Ehl-i Hadis mensuplarından Şevkânî'nin müctehidde aradığı şartlar ilk dönem âlimlerine göre çok daha azdır.¹²⁹ Zira Şevkânî'nin yaşadığı hicrî 13. asırda her ilmi elde eden âlim bulmak zor hale gelmiştir. Ancak Şevkânî'nin bu tutumuyla İbn Hazm'ın düşüncesine yakın olduğu da akla gelmektedir.¹³⁰ Bu noktada Elbânî'nin düşüncesi daha mutedildir. Zira Elbânî kendisini ictihad seviyesinde görenleri de eleştirmektedir ki ictihad işini bu kadar basite indirgememiştir. Ancak Elbânî'nin savunduğu görüş farazî hedef olarak müspet bir düşünce gibi görünse de bunu bütün insanlardan istemek ve mezhepleri göz ardı etmek kanaatimizce doğru değildir. Zira Arap Dili ve Edebiyatı başta olmak üzere Temel İslâm Bilimlerinden uzak insanların delilleri bilmesi hatta delili bilse dahi istinbat yollarını bilmesi çok zordur.

Farklı sonuçlara ulaşmış olsalar da ictihadın tecezzi edeceği konusunda Elbânî ile mezhep âlimlerinin geneli aynı düşünceye sahiptir. Bu noktada Elbânî orta yolu tutarak ictihad etmek için her meselenin bilinmesini gerekli görmemiştir. Ulemanın genel görüşüne göre de tek tek her meseleyi bilmek değil fıkıh, belâğât ya da hadis ictihad için lazım olan ilimlerde meleke kazanmış olmak gereklidir. Öyle ki ictihad seviyesine ulaşmasına rağmen selef âlimlerinden kendilerine sorulan soruların cevabını bilmedikleri nakledilmiştir.¹³¹ Yine de Elbânî'nin çabasını ümmetin zayıflığına bir çare olarak en azından belli kimselerin kendisini geliştirmesi için verilmiş bir teklif olarak görmek mümkündür. Ancak bu teklifi yerine getiremeyenleri vebal ile suçlamak büyük bir iddiadır. Zira her ne kadar Elbânî -mezhep imamlarına hürmet ettiğini söylemiş olsak da- özellikle Ebû Hanife'ye ağır ithamlar yöneltmiştir. Fıkıhî bazı konularda Ebû Hanife'den birden çok ve birbirine zıt görüşler nakledildiğini söyleyen Elbânî bu durumun Sünnet karşısında re'ye başvurmanın

¹²⁸ Örneğin alet ilimlerinin tedvini ve özellikle tercüme devrinden sonra kelim ve mantık gibi ilimlerin yaygınlaşması ictihad faaliyetlerinin zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Diğer sebepleri için bk. Karaman, *İslam Hukukunda İctihad*, 169-174.

¹²⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ali Şevkânî, *el-Bedrü't-Tâli' bi-me'hâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.), 2/85-86.

¹³⁰ Karaman, *İslam Hukukunda İctihad*, 178.

¹³¹ Davudoğlu, *Fıkıh Usûlü Dersleri*, 220.

doğal sonucu olduğunu söylemiştir.¹³² Ancak bu noktada Elbânî'nin iddia ettiği re'y Sünnet karşıtlığı değil Sahâbeden beri süregelen nassın ruhu anlamında bir araştırmadır. Öyle ki bu durum zaman, mekân ve muhatabın durumuna göre değişen Hz. Peygamber'in Sünnetinde gördüğümüz bir hususiyettir.

Sonuç

Elbânî'nin ictihad ve taklid meseleleri üzerine yapılacak çalışmaları günümüz fıkıh problemleri adına yeni ufuklar açacaktır. Zira ehl-i hadis her ne kadar durağan yapıda hareket eden kimseler olarak bilinse de re'y ehli gibi amelî konularda devamlı surette ictihada başvurulacağını söylemektedirler. Bu noktada re'y ehlinde en bâriz farkları istihsan ya da örf gibi fer'î delillere daha az başvurmaları ve rivayetlerin daha çok zahir tarafına tutunmalarıdır.

İncelemede bulunduğumuz Ehl-i hadis mensubu olan Elbânî de kendisinden önceki Ehl-i Hadîs âlimlerinin yolunu izlemiştir. Ancak ictihad şartlarını çok daha basite indirgeyerek İbn Hazm'ın düşüncesine yaklaşmamış ve mâkul düzeyde hareket etmiştir. İslâm âleminin farklı coğrafyalarına hâkim olması sebebi ile mezhepler üzerinden fıkıh öğrenmeyi zarurî bir durum olarak kabul etmiştir. Mezhep İmamlarına da mutedil yaklaşması kendisinin bu noktada aşırılığa kaçmadığını göstermektedir. Ancak mezhep düşüncesine karşı olduğu için özellikle Hanefiler ile ilgili bilgileri aktarırken titiz davranmamıştır. Hz. Peygamber'in hayatı ve sonrası asırlarda fıkıhın dinamik yapısı bir anlamda yok sayılmıştır. Hatta bu durum direkt olarak re'y kabul edilmiş ve âsâr karşısında konumlandırılmıştır. Kur'an ve Sünnet üzere yaşamak yerine bir kimseye ya da mezhebe bağlı kalmayı kesinlikle reddeden Elbânî bu hususta tutarlı hareket etmiştir. Ümmetin ittifakı olsa dahi Buhârî ve Müslim rivayetlerini eleştirmiş Suud'dan kovulmayı da göze alarak yaşadığı ülkenin örfünü ve halkını Sünnet karşıtlığı ile tenkit etmiştir. Farklı ictihadlarını ortaya koyarken ise katı davranış sergilemiş ve ihtilafın rahmet tarafını hem pratikte hem de rivayet bağlamında Sünnet dışı kabul etmiştir. Zira cerh-ta'dîl faaliyetlerini ictihadî kabul etmesine rağmen özellikle Hanefilerin delil olarak kullandığı hadisleri zikretmemiş bunun yerine kendi görüşünde olmayanları

¹³² Elbânî, *Mevsûatü'l-Elbânî fi'l-akîde*, 6/440.

re'ye başvurmakla suçlamıştır. Usûl olarak yalnızca Hadis ehlinin görüşlerini kabul etmesi yalnızca Hanefilerle değil diğer mezheplerle de ayrı düşmesine sebep olmuştur. Ancak Elbânî özellikle ülkemizde belli kesimlerin iddiasının tersine ümmetin ıslahı ve terakkisi için elinden geleni yapmış ve bu iş için çözümünü kendisinden önce yapıldığı gibi hadislerle amel etmek olarak sunmuştur. Ömrünü hadis tespiti için harcamış belli noktalarda hata etmiş olsa da son derece müspet hareket etmiş ve modern zamanda Ehl-i Hadîs mensubunun nasıl hareket edeceğini delilleri ile göstermiştir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut, Adil Mürşid. I-L Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Âlî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân el-Müttakî el, Müttakî el-Hindî. *Kenzü'l-'ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. 16 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 5. Basım, 1981.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûruddîn Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâtü'l-mesâbih*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002.
- Âl-i Nu'mân, Şâdi b. Muhammed b. Sâlim. *Câmiu turâsi Allameti'l-Elbânî fi'l-menheci ve'l-ahdâsi'l-kübrâ*. 12 Cilt. San'a: Merkezü'n-nu'man li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2011.
- Âl-i Nu'mân, Şâdi b. Muhammed b. Sâlim. *Câmiu't-turâsi'l-Elbânî fi'l-fikh*. 17 Cilt. San'a: Merkezü'n-nu'man li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2015.
- Âmidî, Seyfeddin. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1982.
- Aslan, Bedri. "Nasırüddin el-Elbânî'nin Taklid ve Mezhep Telakkisi". *İslâm Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı IV*. ed. Murat Serdar - Abdullah Arca. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2022.
- Ateş, Mustafa. "Taklid-İctihad Kavramları Bağlamında İbn Âbidîn'in Tabakâtü'l-Fukahâ'ya Dair Özgün Yaklaşımı". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 33 (2019), 547-570.

- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin. *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Bardakoğlu, Ali. "İstishâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 376-381. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. 9 Cilt. yy: Dâru Tavku'n-Necât, 2001.
- Bûtî, Muhammed Said Ramazan el-. *el-Lâ Mezhebiyye ahteru bidatin tuheddidu's-Şerîata'l-İslâmiyye*. Şam: Dâru'l-Fârâbî, 2005.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selîm Esed. 4 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Davudoğlu, Ahmed. *Fıkıh Usûlü Dersleri* İstanbul: Şamil Yayınevi, 2023.
- Debûsî, Ebû Zeyd Ubeydullâh. *Takvîmü'l-edille*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah. *Hüccetullâhi'l-Bâliga*. thk. Seyyid Sâbık. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 2005.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2010.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî. *er-Red' alâ siyeri'l-Evzâh*. Haydarabad: Lecnetü İhyai'l-Mearif en-Nu'maniyye, 1938.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Aslu sıfati salâti'n-Nebi*. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2006.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Cilbâbü'l-mer'eti'l-müslimeti fi'l-Kitâbi ve's-Sünneti*. Riyad: Dâru's-Selâm lî'n-neşri ve't-tevzî, 3. Basım, 2002.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Durûs li's-Şeyhi'l-Elbânî*. 36 Cilt. ts. <http://www.islamweb.net>
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *el-Hadîsü hüccetün bi-nefsihî fi'l-'akâ'id ve'l-ahkâm*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2005.

- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *el-Hâvî min fetâva Şeyhi'l- Elbânî*. ed. Ebû Yûsuf Muhammed b. İbrahim. ilmiyye li'n-neşri ve't-tevzî, 2001.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *er-Red ale't-Ta'kîbi'l-hasîs li'ş-Şeyh Abdullah el-Habeşî*. Dimeşk: Matbaatü't-Terakkî, 1958.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Keşfu'n-nikâb amma fî kelimâti Ebî Gudde mine'l-ebâtuli ve'l-iftirâat*, 1978.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Mevsûatü'l-Elbânî fi'l-akîde*. 9 Cilt. San'a: Merkezü'n-nu'man li'l-buhus ve'd-dirâsati'l-İslâmiyye, 2010.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Sıfatü salâti'n-Nebi*. Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, ts.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l-ümme*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1992.
- Erdoğan, Tunahan. "Hadiste İctihad Kapısı Kapanmış mıdır (V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-III)". İstanbul: İlmi Etüdler Derneği, 2016.
- Ertaş, Hikmetullah. "El-Elbânî'nin Buhârî Tenkitleri". *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2019), 215-236.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed. *el-Kâmûsü'l-muhtâf*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid. *el-Müstasfâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Hatiboğlu, İbrahim. "Nâsirüddin el-Elbânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 32/403-405. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Hâşiyetü Reddî'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Şirketü Mektebetü Matbaatü Mustafa el-Bâbi'l-Halebî, 2. Basım, 1966.

- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali ez-Zahiri. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fiker, ts.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr b. Eyyub. *İ'lamu'l-Muvakki'in 'an Rabbi'l-Âlemîn*. 6 Cilt. Beyrut: Darü İbn Hazm, 2019.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *es-Sünen (Beşşar)*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1998.
- İbnü's-Salâh, Ebû Amr Takiyyüddin Osman b. Salâhuddîn eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-hadîs*. Beyrut: Dâru'l-fiker, 1986.
- Kalaç, Rıdvan. "Sahîh-i Müslim'de Zayıf Olduğu İddia Edilen Rivâyetler Üzerine Bir İnceleme -Elbânî Özelinde-". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Ocak 2021), 1-45.
- Kahraman, Abdullah. "Çağdaş Fakîhler İctihad Kapısını Açabildi mi?", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 1 (2009), 53-64.
- Karadâvî, Yûsuf. *Teyşiru'l-fıkhi li'l-müslimi'l-muâsır fi dav'i'l-Kur'âni ve's-Sünneti* Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001
- Karaman, Hayreddin. *İslam Hukukunda İctihad* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 1985.
- Keskin, Mustafa. "İbn-I Hazm'a Göre Ehl-I Re'y Ve Günümüze Yansımaları". *Amasya İlahiyat Dergisi* 21 (Aralık 2023), 311-340. <https://doi.org/10.18498/amailad.1352110>.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1955.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *İrşâdü tullâbi'l-hakâik ilâ ma'rifeti süneni hayri'l-halâik*. 2 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İman, 1987.
- Saylan, İbrahim. *Kaynaklarda Kostantiniyye Rivayetlerinin Tespiti ve Yorumlanması*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023.

- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer. *Kavâti 'u'l-edille fi'l-uşûl*. thk. Muhammed Hasen İsmail eş-Şâfiî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî es-. *Tedrîbu'r-râvi fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî*. 2 Cilt. Daru Taybe, ts.
- Şakir, Ahmed Muhammed. *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs*. Riyad: Dârü's-Selâm, 2. Basım, 1997.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali. *el-Bedrü't-Tâli' bi-meḥâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'* 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *es-Sünen*. thk. Beşşar Avvad Ma'ruf. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1996.
- Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayb el-Arnaut, Hüseyin el-Esed. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1985.